

Seria de autor

•

VLADIMIR BEȘLEAGĂ

Vladimir BEȘLEAGĂ s-a născut la 25 iulie 1931, în satul Mălăiești, din Grigoriopol, RASSM. După absolvirea școlii medii din satul natal (1950), urmează Facultatea de Litere a Universității de Stat din Chișinău (1955), apoi doctorantura la aceeași instituție (1958), lucrând la o teză despre proza lui Liviu Rebreanu, fără a o termina totuși, din cauza cenzurii comuniste a vremii. Timp de mai mulți ani este angajat la diverse publicații periodice, apoi se consacră muncii literare. Debutează în 1963, cu culegerea de nuvele *La Fântâna Leahului*. În 1966, publică romanul de factură modernă, pe linie proustiană & Faulkneriană, *Zbor frânt*, considerat unul dintre cele mai importante romane ale literaturii române din Basarabia din secolul al XX-lea. În 1969-1970, scrie poemul epic *Noaptea a treia*, rămas în sertar până în 1988, când vede lumina tiparului cu titlul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine*. Urmează alte romane: *Acasă* (1976), *Ignat și Ana* (1979), *Durere* (1979), *Sânge pe zăpadă* (1985; primul dintr-o trilogie consacrată lui Miron Costin), *Cumplite vremi* (volumul II al trilogiei).

Figură marcantă a Renașterii naționale din anii 1988-1989, este deputat în primul Parlament al Republicii Moldova, care adoptă Declarația de independență. După 1990, i se reeditează mai multe scrieri; totodată, bibliografia autorului se completează cu noi titluri: *Țipătul lăstunului* (2006), *Hoții din apartamente* (2006), *Dirimaga* (2009), *Voci* (2013) ș.a.

În seria de autor Vladimir Beșleagă la Editura Cartier au apărut: *Țipătul lăstunului* (2006), *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar (RSSM: 1956-1963)* (2008), *Vasile Coroban. Omul de spirit* (2010), *Viața și moartea nefericitului Filimon* (2013), *Zbor frânt* (2013), *Tata Vasile în 73 de episoade și XIV scrisori* (2016).

„Năzuind ani la rând să-l transforme pe Miron Costin, din personalitate concret istorică, bine definită în epoca sa, în erou literar cu toate atributele cerute de o atare categorie artistică, scriitorul s-a pregătit îndelung, efectuând o muncă de adevărată cercetare științifică a epocii. Treptat, pe parcursul lucrului autorului, planurile s-au amplificat, tinzând să cuprindă o panoramă cât mai vastă, populată de o mulțime de personaje.”

Vasile BADIU

CARTIER POPULAR

Vladimir BEȘLEAGĂ

Cumplite vremi

ROMAN ÎN TREI CĂRȚI

III

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate online pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Nobles și pe cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel./fax: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md

Colecția *Cartier popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu
Editor: Gheorghe Erizanu
Lector: Dorin Onofrei
Coperta: Vitalie Coroban
Credit fotografic: Igor Schimbător
Design/tehnoredactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Vladimir Beșleagă
CUMPLITE VREMI
Ediția a IV-a, iulie 2017

Ediția I a apărut, în 1985, la Editura Literatura Artistică, cu titlul *Sânge pe zăpadă*;
ediția a II-a (incompletă) a apărut, în 1990, la Editura Hyperion, cu titlul *Cumplete vremi*;
ediția a III-a (incompletă) a apărut, în 2003, la Editura Litera.

© 2017, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale
și editat cu contribuția Ministerului Culturii.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Beșleagă, Vladimir.

Cumplete vremi: Roman în trei cărți/ Vladimir Beșleagă; cop.: Vitalie Coroban. –
Chișinău: Cartier, 2017 (Tipogr. „Bons Offices”) – ISBN 978-9975-86-156-4. –
(Colecția „Cartier popular”, ISBN 978-9975-79-891-4)
(Seria de autor, ISBN 978-9975-86-039-0).

[Vol.] 3. – 2017. – 744 p. – 500 ex. – ISBN 978-9975-86-186-1.

821.135.1(478)-31

B 50

CARTEA A TREIA

Prolog

„Deci Cantemir-Vodă nu ș-au socotit viiața lui, că era trecut cu bătrânețeli, om de 70 de ai, de numai cât nu-i sosăsă ceasul și lui, ce s-au potrivit neprietinilor și nu ș-au cruțat sufletul. Ce ca un tiran au triimăs pe Macrei, vătavul de păhărniceii, cu slujitori de l-au luat de-colo, de la casa lui de la Bărboși, de l-au dus pân-în Roman și i-au tăiat capul. Și când l-au găsit Macrei acolo la Bărboși, atunce-i murisă și giupâneasa...”

Ion NECULCE, *Letopisețul Țării Moldovei*

Purcedem acum, iubite și credinciosule cetitor al nostru, la întocmirea paginilor celor mai grele și mai pline de durere din toată această istorisire. Mult ne-am frământat și am chibzuit cum o vom face – ani lungi de zile am cercetat tomuri și hrisoave, și letopisețe, și însemnări până să avem dreptul și să ne luăm îndrăzneala de a porni la un drum anevoios ca acesta. Ziceam că am luat o brazdă destul de lată, cuprinzând în ea oameni mulți și de felurite stări ale obștii acelei vremi, și asta numai pentru a putea vedea mai bine și a simți și înțelege însuși duhul vremilor de atunce. Am poposit și-n bordeie, și-n curți boierești, și la casele cele mari ale lui

Vodă, am călătorit alături de oșteni, alături de tâlhari, ne-am întâlnit cu negustori, cu călugări, cu oameni rătăciți și fără de căpătâi, cu boieri bogați și cu alții scăpătați, cu ciobani și herghelegii... Și am văzut că toți aveau trebile lor, greutățile și bucuriile lor, necazurile și înseninările lor. Multe sute de pagini s-au perindat până acum prin fața ochilor cetitorului nostru, dar, cum o istorisire, oricât de grea și de încălțită, până la urmă, se cuvine să aibă și are un sfârșit, așa și această scriere a noastră se apropie de al ei capăt, pentru care iarăși îl rugăm pe îngăduitorul nostru cetitor să aibă răbdare și să urmărească firul ei până se va rupe, retezat fiind de însăși sabia cea necruțătoare a sorții...

„Oh, oh, oh! sărmană țară a Moldovei!”, – zicem și noi, dimpreună cu bătrânul condeier al neamului care a făcut să se vaiete vremile în care a trăit și care vaiet de jale a răzbătut până în zilele noastre, la noi... Și iarăși zicem: „Oh, oh, oh!”, căci ne apropiem de acea zi și acel ceas când satârul gădelui va să se ridice și, repezindu-și tăiosul ascuțiș, va să despartă de trup capul cel mai luminat pe care l-a născut până atunci frumosul și mult chinuitul pământ al nostru.

Era, așadar, pe la mijlocul lui dechemvrie, ca la vreo lună după acea nuntă de la Băcani și după acel război ce se făcuse de către Craiul. Vremea se așezase, norodul intrase în iarnă și se vădea liniște și împăcare peste tot – și în târguri, și în sate, și la Ieși așijderi. Și nemică, pare-se, nu vestea că se va stârni mare furtună, că va începe în curând vânătoarea de boieri, că vor ieși fuga cete de călăreți pe porțile curții domnești – noaptea! anume noaptea! –, spre a lovi degrabă la cele case din târg sau a tăia către sate, spre a ridica pe cei vinovați sau numai bănuți a fi.

Să zicem că unii dintre ei se făcuseră cu adevărat vinovați, aflându-se părtași la acel sfat de noapte, la acea nuntă, precum am pomenit ceva mai sus; alții însă nu fuseseră nici

la nuntă și nici la sfat, dar vorba e că Măria Sa Vodă, iar mai drept zis, boierii de casa lui, cei mai apropiați, și care erau aceștia știm prea bine, acei boieri, zic, îi și vedeau prinși și pedepsiți, puși la cazne ori chiar descăpățânați. Acesta le era gândul, asta le era dorința de demult, numai că n-o arătau pe față, o țineau ascunsă, ci doar așteptau prilejul potrivit.

Și iată că prilejul se ivi, nici că se poate mai potrivit.

Așadar, o seamă de boieri fuseseră la nuntă la Băcani.

Și anume aceia dintre dânșii care erau nemulțumiți de ocârmuirea lui Vodă, care se auzeau cârtind împotriva Măriei Sale și pe din doasele, și cu glas tare. Ei, și atunci cum se poate să nu fi pus ei ceva la cale, fiind acolo singuri, ei înde ei, și bând câteva zile și nopți. Nu se poate să nu fi ținut sfat. Aista era gândul Măriei Sale Vodă, asta era bănuiala Măriei Sale, astea le gândeau și ginere-său cu Iordache vistiernicul și cu frații săi dimpreună, precum și alți câțiva boieri apropiați de-ai lui Vodă. Pe de altă parte, cei doi vornici, Vasile Costachi și Velicico Costin, de cum s-au întors de la nuntă, parcă au și uitat cele ce-au grăit și hotărât acolo, la nuntă, și ca mai ba să mai aducă vorba de așa ceva, că ce vor face, că așa vor lucra. Zilele treceau și cei boieri părtași la sfat, așteptând vreun semn, vedeau cu multă uimire și mirare că nu le vine niciun semn de nicăieri. Se foiră ei cât se foiră, încercară să oblicească ceva și, văzând că-i tot liniște și tăcere, se făcură și ei a uita și uitară de-a binelea. Se vede treaba că a fost numai așa, o joacă, o încercare, se gândiră boiernașii. Ori, poate, au de gând să facă altceva Domniile Lor vornicii?

Și nici Măria Sa Vodă nu arăta vreun semn că ar avea știință de acel sfat al boierilor săi. Își vedea de trebi, mai bine zis, de bătrânețe, stătea serile de vorbă cu învățatul său fiu, care-i cetea și-i talmăcea din slovenește Sfânta Scriptură, îi vorbea întâmplări din vremi vechi, despre faptele marilor

hatmani ai Greciei și ai Râmului, despre vitejia lui Ștefan cel Mare, despre biruințele creștinilor asupra păgânilor și despre vechile locuri ale Țării Moldovei, pe care el le cerceta și le cunoștea cu nestinsă sete...

Liniște și pace.

Înțelegere și împăcare.

Iarna se așternuse de-a binelea. Pământul înghețase bocnă. Prinse a fulgui, și plaiul își puse strai alb. Nu era mare zăpada, troienele cele nalte aveau să vină mai târziu, dar tot se arăta frumoasă iarna.

Ca după nenorocirile trecute.

Ca după războiul ce-a călcat și a pârjolit pământul și locurile aceste...

Peste casa logofătului Miron de la Bărboși însă se abătuse mare durere.

Murea jupâneasa Ilinca.

Iată că de două zile și două nopți se chinuia sărmana, zăbătându-se între viață și moarte, și nimeni nu știa și n-avea cum să știe de unde și din ce venise deodată, pe neașteptate, astă nevoie asupra capului lor.

Și apoi poate oare omul să știe din ce i se trage năpasta?

Căci, deși boleacă în vremea de la urmă, nimeni n-ar fi putut bănui că or să meargă lucrurile din rău în tot mai rău. Și nici chiar jupâneasa n-ar fi avut presimțiri deosebite în astă privință. Încă ea, după cum ne amintim, a rugat și a stăruit să meargă dimpreună cu logofătul la Roman, ca să-l petreacă pe Nicolae. Și încolo, tot drumul, s-a ținut binișor. Și la despărțire arăta oarecum bine. Dar iată, când veneau înapoi, atunci a simțit că i se face rău – are străngeri de inimă, amețeli, o cuprindea din când în când greața, ca și cum ar fi purces grea și acelea ar fi fost semnele sarcinii. „Ce prostii îți mai pot veni în cap!”, își zise jupâneasa când se gândi așa...

Și, cum o umpluse nădușeala, după atâta hodorogeală pe drum, încercă să zâmbească și astfel să-i mulțumească boierului că a ascultat de rugămintea ei și a luat-o cu dânsul. Dar n-a mai putut să arate la față cum voia... Iar după ce a ajuns în patul ei, în iatacul ei și i-a venit de tot rău, a înțeles că nu-i a bună.

Era femeie voinică și tare Ilinca și, chiar dacă o apăsau anii, și necazurile, și nevoile trăite, tot socotea că mai are viață într-înșea și are să poată răzbi și ieși și din asta.

Cu atât mai mult că trebuia.

N-avea dreptul să se lase frântă de boală. Aveau a face nunta lui Pătrașcu peste puțină vreme! Dar și pe a lui Nicolae nuntă! Dar și pe ale fiicelor! Cum să se lase ea doborâtă de boală acum?

Nu! Așa ceva nu se poate!

Se zbătea jupâneasa Ilinca între viață și moarte și nu putea să tragă la niciun mal.

Iar când, iată, simți cuprinzând-o acea mare bucurie – se văzu deodată mireasă, ea mireasă, iar Mironașco mire –, deodată, trupul slăbit i se umplu de nebănuite puteri, ea se ridică de pe pat și, strigându-l pe logofăt, îl apucă de mână tare, strâns și zise:

— Acum să mergem la biserică... Să ne cununăm, Mironașcule dragă.

Logofătul, care ațipise pe-o bucată de vreme, șezând pe scaunul de la căpătâiul ei, odată își scutură pletele și barba, se ridică repede, cât putu de repede, întinse mâna și o apucă de subțioară, ca nu cumva să cadă. Zise cu glas blând:

— Să mergem! Să mergem, Ilincuță dragă, dar întâi să te îmbraci. Că, uite, nu ești îmbrăcată. Și ți-o fi frig... Și ai să răcești... Și...

— Rochia! Rochia de mireasă să-mi aduceți, chiar amu! dădu glas jupâneasa și, întorcându-și capul dezvelit, cu părul

alb, dar frumos alb, ca argintul de alb, luă aminte prin părți, parcă ar fi căutat lada unde se păstra cea rochie a ei de mireasă.

— Iaca, iaca, strig pe careva din fete să ți-o caute și să ți-o aducă, primi jocul ei logofătul. Apoi, întorcându-se către ușă, dincolo de care se aflau, negreșit că se aflau copilele lor, și ele, și Gruie trebuie să fi fost acolo, întorcându-se, zise: Iar voi ce stați? N-auziți că mama vă roagă să-i căutați rochia ei de mireasă?

Nimeni însă nu răspunde.

Tăcere dincolo de ușă.

Se vede că ori nu era nimenea acolo, ori fetele, auzind de dorința maicii lor, își astupară gurile cu pumnii, mușcându-și degetele, ca să nu izbucnească iarăși într-un plâns deznădăjduit. De bună seamă, acum, când crezuseră că i s-a făcut mai bine mamei, iată că ea începu să buiguiască, și asta-i semn rău, rău de tot.

Miron, văzând că nimeni nu răspunde, se mâhni, se supără, era să strige iarăși – cum? nici măcar dintre slugi nu se află nimeni acolo? nici Gruie nu crăpă ușa să întrebe ce are de făcut? –, dar tot atunci își zise că, poate, e mai bine așa, n-au auzit copilele ce se face aici, în iatacul mamei, or fi adormit și ele, sărmanele, că, după atâta zbucium și chin, le-o fi doborât somnul, în sfârșit... Cum jupâneasa făcuse câțiva pași așa, în rochia ei largă și mare de lână în care zăcuse în pat, iar iorganul cel gros lunecase și căzuse jos, pe dușumele, hotărî s-o ia cu binișorul și s-o culce la loc. Zise:

— Iaca, Maria și cu Lincuța s-au dus să caute rochia ta... Hai să te culci olecuță până vin ele și ți-o aduc...

Și o întoarse cu fața spre pat. Jupâneasa Ilinca se supără pe dată:

— Mironașcule! Tu nu vrei să mă înțelegi și să mă ajuți. De ce mă culci iară? Ori n-am hodinit eu destul? Doar ne-am

pornit să ne ducem la biserică. De atâtea zile n-am fost să ascultăm sfânta slujbă... Am uitat de Dumnezeu, Mironaşcule, și asta-i rău, Mironaşcule...

Logofătul plecă fruntea. Numai câteva ceasuri în urmă fusese părintele Nistor aici, în iatac, cetise din Psaltire, și jupâneasa ascultase cu multă luare-aminte și bucurie. Era a două oară când fu chemat Sfinția Sa – întâia dată, noaptea, când i se făcuse rău jupânesei, a doua oară, astăzi, către seară, când văzu ea că iată, se petrece, și atunci o și împărtăși Sfinția Sa. Se vede că uitase jupâneasa că a fost preotul pe la ei – voia să se ducă la biserică.

— Dacă poștești, iaca poruncesc să înhame caii la rădvan și ne ducem la biserică...

— Da! Da! Spune să tragă repede trăsura, că eu, în câteva clipe, sunt gata... Dă-mi hainele să mă îmbrac, Mironaşcule. Unde-s hainele mele, Mironaşcule?

Logofătul arătă cu capul la straiile jupânesei, unele puse pe lavița de la capătul patului, altele aninate pe culme:

— Iaca hainele tale, Ilincuță. Sunt. Iaca, și le dau... Și am să te ajut să le îmbraci... Tot acmu... Numai tu așază-te pe pat și te hodinește olecuță. După aceea ai să te îmbraci...

— Bine. Dacă zici Domnia Ta, iaca mă așez... Mă așez să mă hodinesc... Că, nu știu ce, tare mă simt obosită... N-am pic de viață în ist trup bătrân al meu... Oh, Mironaşcule, ce ne-a mai fost dat să tragem pe lumea asta! Unde ni-s feciorii? De ce nu vin să ne vadă? Ce-i cu dânșii? Mă tem, oh, Mironaşcule, tare mă tem pentru băieții noștri: și pentru Ioniță, și pentru Pătrașcu, și pentru bietul Nicolae...

Jupâneasa Ilinca ridică brațele, înălță capul – ochii ei ardeau, fruntea ardea, aburită – și zise cu glas de rugă:

— Doamne, Doamne! Pentru ce ai trimes așa pedeapsă pe capul nostru? Fie-Ți milă, Doamne...

Apoi mâinile îi căzură pe genunchi, moi, neputincioase, lacrimile porniră a șiroi pe obrazii învâpăiați, și suflarea părui a i se opri.

„Plânge, își zise Miron. Las-o să plângă. Are să i se facă mai ușor, poate.” Și vru s-o ajute să se culce, îndemnând-o ușurel, cu mâna, dar Jupâneasa clătină din cap, chipurile: nu, lasă-mă așa, nu mă culc, vreau să stau așa. Miron se încredință că n-are să cadă, are să se țină așa cum șade, oftă și dânsul, greu, din adânc, trase scaunul mai aproape de pat și se așeză pe el, ca să fie aici, alături de-o fi nevoie să-i dea o mână de ajutor...

— O să se îndure El, bunul Dumnezeu, de noi și n-are să ne părăsească, grăi logofătul. Și ai să te faci bine și o să ducem la bun sfârșit ceea ce ne-am gândit și am pus la cale... Iaca ai să vezi!

Jupâneasa Ilinca, deodată, trase aer într-însa, mult, mult, adânc, își trecu palmele amândouă peste față, de pe frunte peste ochi, peste nas și gură, își prinse apoi degetele și le frământă unele în altele, dădu aerul cela afară, iarăși mult, mult, adânc, adânc, după care grăi, rar, măsurat, răspicat, ca și cum ar fi fost plină de puteri, ca un om bun teafăr:

— Nu, Miroane. Eu din asta nu mai ies. Să știi că mi-a bătut ceasul. Iar tu să nu te mâhnești pentru mine... Să cauți de casă și de copii... Că eu, simt bine, n-are să treacă multă vreme și am să mă duc. Hm! se făcu a râde: Ori tu n-ai înțeles de ce mi-a venit mie a cununie? De ce-am strigat să-mi caute rochia de mireasă...

— Ei, da, dădu glas tremurat logofătul. Ia, ai vrut și tu să șuguiești... Să ne mai înveselești. Iar noi nu ne-am supărat, defel nu ne-am supărat...

— Da, ai dreptate, Mironașcule – am șuguit... Iar voi să nu vă supărați pe mine, auziți?

— Ferit-a sfântul, Ilincuțo. Că de, așa-i omul – după ce trage atâta chin și necaz, mai vrea să se ia cu cele bune și șuguieste... Așa și tu...

Acum jupâneasa își aținti ochii într-un colț al iatacului, parcă ar fi zărit ceva acolo, deși nu era nemică, decât numai un dulap nu prea nalt, și pe dulapul acela, sfeșnicul negru cu trei brațe, și în sfeșnic, capete de lumânări rămase după ce-au ars mai de tot. Stătu așa o bucată de vreme tăcută, aproape fără a răsufla. La ce se gândea? Ce icoane-i treceau prin fața ochilor? Unde-o purta gândul?

Căci nu se afla aici, în iatac, decât cu trupul. Sufletul ei era departe, hăt departe.

Logofătul simți acest lucru și amuți. O lăsă să se liniștească, să se îndepărteze de ea însăși – poate o să i se facă mai ușor. Poate o să-i treacă. Poate o să se culce și o să adoarmă după asta.

Jupâneasa stătu așa o bucată de vreme, după care răsuflă o dată adânc, tare adânc, se lăsă pe spate și se întinse pe pat, cu fața în sus.

Miron o ajută să-și așeze picioarele. Ilinca șopti ceva, numai cu buzele, poate-i mulțumi pentru ajutor. Logofătul se bucură văzând-o că se culcă: poate adoarme, poate se hodi-nește, poate-i trece și se face bine.

Dar când, peste o vreme, aruncă privirea spre bolnavă, o văzu că stă cu ochii deschiși, ochii mari, privind în tavan.

Liniște, de jur împrejur, de parcă toată casa se cufundase într-un somn, parcă totul fusese cuprins – și odăi, și tinzi, și oameni, și lucruri – de o înțepenire deplină. Până și vitele de afară, care, până mai adineauri, se auzeau mugind sau nechezând, păsările, care dădeau glas în limba lor amuțită. Se potoli și vântul ce-și purtase până nu demult hăulitul peste valea satului, izbindu-se în gardurile și pereții, și girezile, și acoperișurile conacului.

Era liniște.

Era tăcere.

Și liniștea și tăcerea asta adâncă, nepus de adâncă, venea să se strecoare în sufletul logofătului, umplându-l de o răceală de gheață. Domnia Sa iar aruncă o privire către suferință și, băgând de seamă că stă tot așa, cu ochii larg deschiși, ațintiți în tavan, își zise: „Oare nu cumva s-a petrecut? Oare nu cumva ne-a părăsit fără să se ierte cu noi? Oare nu cumva sufletul ei și-a luat zborul, și noi nici măcar lumânare nu i-am ținut?...”.

— Ilincă! strigă logofătul. Ce faci tu, Ilincuță dragă?

Atunci femeia se ridică puțin de mijloc, ca și cum ar fi vrut să se scoale, se lăsă la loc, trase aer în piept, adânc, și grăi cu glas limpede, domol:

— Nu te speria, Mironașcule... Încă n-am murit... Mă gândeam la viața noastră, mă gândeam. Oare am trăit-o drept, Mironașcule? Căci, iată, va trebui să dau seamă în fața celui mai drept judecător, la care cu toții ne vom înfățoșa...

— Apăi, zise Miron, am trăit și noi ca toți oamenii, cum am putut și ne-am priceput...

— Nu! grăi iarăși Ilinca. Eu vreau să înțeleg, vreau să văd, vreau să știu: au trăit-am drept pe lumea asta ori ba?

— Drept, Ilincuță, drept, deși..., aici logofătul își duse mâna la barbă, trase de ea, ca să-și înăbușe lacrimile ce-i veniră-n ochi, deși... am avut și noi păcate, ca toți oamenii, că de, oameni suntem și noi...

— Oh, Mironașcule! unde făcu jupâneasa. Dar eu vreau să știu cât de mari sunt păcatele noastre...

— Dar tu lasă, căută s-o ia Miron cu vorba, tu nu te gândi la aste lucruri de întristare – gândește-te că, iaca, te-i face bine, sănătoasă, că avem atâtea griji, atâtea trebi însemnate ne așteaptă.

— Ha! se făcu a râde jupâneasa, ceea ce îl făcu pe Miron să simtă fiori în spinare. Tot cu trebi, tot cu griji, logofete, și nu mai ai când să-ți grijești de suflet... Așa și rămâne suflul, întinat, împotmolit în nimicuri, în tot felul de nimicuri ale vieții, cărora le zicem noi griji și trebi... Nu, Mironașcule, iată că eu mă întreb: au drept trăit-am? Au drept făptuit-am ce mi-a fost dat pe lumea asta? Jupâneasa își adună puterile, câte le mai avea, se săltă într-un cot și-l privi pe soțul ei drept în ochi. Zise: Acești ani de la urmă, Mironașcule, tare grei au fost. Ei m-au doborât, Mironașcule, să știi...

— Dar tu culcă-te! De ce te-ai ridicat?

— Dar eu vreau să-ți spun, Mironașcule, ca să știi. Oooh! oftă jupâneasa și-și lăsă capul pe pernă iarăși: Doamne, Doamne, Doamne! Ce mult am suferit anii aiștia... Prin câte am trecut, numai eu știu...

— Toți am avut de îndurat destule, și tu, și eu, și copiii noștri...

— Da, Mironașcule, da! Dar află că numai o inimă de femeie, numai o inimă de mamă le trage pe toate până în adâncul adâncurilor. Voi, bărbații, și la greu știți să vă luați cu altele... Iar noi, femeile, mamele, pe toate le îndurăm cu mare durere, cu mare amar...

— Așa-i, Ilințuță, așa-i cum zici. Și-ți mulțumim cu toții, și eu, și copiii...

— Auzi, Mironașcule, dragă? unde zise cu glas blând, plin de înfiorare, jupâneasa. Când am aflat că, întors de la bătălie de la Beci, ai fost prins cu Duca-Vodă la moșia lui la Domnești, prins și dus legat, și despuiat, iarna, pe ger, atunci era să mor... Oh, de ce n-am murit atunci, ca să nu mai îndur atâtea până azi...

— Hai, lasă, Ilință, nu-ți mai aduce aminte acele vremi grele... Iaca au trecut... Iaca s-au dus... Să le dăm uitării...

— Cum? Cum să le dăm uitării, Mironașcule, dacă mi-au luat jumătate de viață, dacă mi-au rupt inima... Și, iacă, acu nu mai am puteri să mă lupt cu boala... Atunci m-am dărâmat eu de istov, atunci...

Miron plecă fruntea: da, așa a fost, greu a fost, nespus de greu. Dar oare merită să revină cu gândul la acele vremi grele și să se lase copleșiți de necazurile pe care li le-au adus? Nu, trebuie să-i abată gândurile pe altă cale.

Zise:

— Iaca, Ilincuță, toate s-au limpezit... Ne-om pregăti și om face nunta lui Pătrașcu... Vezi că Măria Sa ne dă fata de noră, Măria Sa îi bun cu noi, Măria Sa se încuscrește cu noi... Și a da Dumnezeu și om sălta și noi din cele greutăți, om ieși de la strâmtoare, om scăpa de cele datorii făcute. Și apoi și a lui Nicolae nuntă o vom face... Poate chiar odată o să-i însurăm, dacă a binevoi doamna lui Duca de la Țarigrad. Dacă nu, o s-o facem mai încolo, după Bobotează.

— Oh, oh, oh, Mironașcule, gemu jupâneasa. Simt că nu mai ajung eu să văd acele nunți. Nu, n-am să ajung...

— Dar de ce, adicătelea, n-ai ajunge? Că...

— Dar lasă-mă, te rog, să mă lămuresc cu viața mea. Că viața copiilor o să și-o lămurească ei singuri... Eu la ce m-am oprit? Adu-mi aminte, te rog...

— Ziceai de atunci când am fost prins cu Vodă și dus...

— Eu ce era să fac? Am venit cu copiii după tine, Mironașcule. M-am înstrăinat de casă, de Țară și am venit la tine, în Țara Leșască, că alta nu puteam să fac...

— Și pentru asta îți mulțumim și eu, și copiii... Că ai găsit putere în tine să lași toate și să vii...

— Oh, numai eu știu, Mironașcule, cum am putut să vin. Și acolo, ce viață am dus acolo? În lipsuri, nevoi, neajunsuri. Dar oare m-am plâns eu vreodată de cele greutăți?

— Nu, niciodată nu te-ai plâns, Ilincuță dragă. Tu totdeauna ai fost tare, tu totdeauna te-ai luptat cu greutățile...

— Da, am fost tare. Dar iaca nu mai sunt. Iaca m-au părșit puterile. Acu, voi singuri să vă luptați cu nevoile, că eu nu mai pot... Gata, nu mai pot...

De mult ce vorbise, deodată i se tăie răsuflarea, logofătul se sperie, o apucă de mână, îi strânse mâna în mâna lui și zise:

— Acu să te hodonești... Vezi că ai trăit drept? Acu vezi că viața ne-am trăit-o omeneste, cu dreptate?

Ilinca zise în șoaptă:

— Da, amu văd că așa-i cum zici Domnia Ta... Deodată iar se ridică în capul oaselor. Glăsuși cu înfrigurare: Ei bine! Dar de ce nu s-au mântuit necazurile și nevoile atunci? De ce, după ce ne-am întors înapoi în Țară, acasă, de ce iarăși a venit furtună după furtună, lovitură după lovitură, de n-am mai avut parte de liniște niciun an, nicio jumătate de an, nicio lună măcar?

Aici Miron nu știu ce să răspundă. Să zică: „Greșești, Ilinca! Am avut parte și de zile bune, și de liniște”, ar fi însemnat să mintă, s-o mintă pe dânsa și să se mintă și pe sine. N-au avut parte de liniște și pace, adevărat, n-au avut parte. Dar ce puteau să facă?

— Așa ni-i dat, pesemne, Ilincuță, spuse logofătul. Se vede că așa-i zidit omul, așa-i făcută viața asta – să n-avem tihnă nicicât.

— Dar drept este că să fie așa? strigă jupâneasa. Tot omul la bătrânețe are dreptul la liniște, la pace, la tihnă. Iar noi cu tine? De ce n-avem aist drept? Ce blestem spânzură asupra noastră? Pentru care păcate și greșeli?

— Eu știu? se frământă logofătul. Poate că, de-acu încolo, ne-o fi mai bine... Iaca, ne însurăm feciorii. Îi dăm la partea lor...

— Nu, Mironașcule, se făcu iar a zâmbi jupâneasa. Dacă n-a fost noroc de dimineață, să n-aștepți nici până în sară, cum zice o vorbă veche și înțeleaptă...

— Apoi... norocul... îi orb... iar omul, dacă luptă, grăi logofătul.

— Vrei să zici că tu n-ai luptat? Vrei să zici că noi l-am avut, norocul acela?

Miron plecă fruntea. Văzu, așadar, că tot ce zice jupâneasa Ilinca este adevărat. Și, cum o știa bolnavă și rău tulburată, se miră foarte de judecata ei limpede, de întrebările pe care le făcea, de gândurile pe care le așternea în fața lui, a lor a amândurora. Și, deodată, fără să știe cum, îi trecu prin gând că iaca, s-a făcut bine sănătoasă, că i-a trecut boala și răul și acuma poate și el să ia vorba ceva mai tare, mai răstit, așa cum făcea alte dăți când se iscau ceva neînțelegeri între dânșii. Lasă că era avan de fire logofătul și, dacă se aprindea supărarea într-însul, nu se potolea cu una, cu două. Iar acum, vremea asta de când s-au întors de la Roman – și nu voia s-o ia pe Ilinca, parcă simțea că are să se tâmple ceva! dar l-a înduplecat și a luat-o... și iaca na, ce s-a tâmplat după asta... atâta îi mai lipsea... a căzut la boală... dar poate așa i s-a părut lui? –, vremea asta de la urmă, o zi și o noapte, și altă zi, îi aduse atâta zbucium, atâta frământ...

La început, cum stătea de unul singur în iatacul lui, cu hârtiile lui, parcă nu-l atinse așa: „Ei, i s-a făcut olecuță rău... A obosit... S-a hodini și i-a trece...”. Dar, când a văzut că nu trece, ci merge din rău în mai rău, iacă i s-a făcut milă și de dânsa, dar mai ales jalea copiilor l-a ajuns la inimă. Și iarăși și-a zis: „Lasă... Îi trece... Așa-i ea... Îi trece”. Iar când a mai trecut și ziua, apoi și noaptea, a început a aiura, a rugat să cheme preotul... și preotul veni și chiar o împărtași... Miron căzu pe gânduri: „Să fie atât de grea boala? Să nu poată să iasă

dintr-însă?”. Apoi, când văzu că i se face și lui greu, dar greu de tot, dădu din mână: „De amu, cum o vrea Dumnezeu, așa are să fie”. Adicătelea, la ce-a ieși, aceea va fi: ori scapă, ori...

Dar, deodată, se îngrozi de propriul gând: „Și dacă se întâmplă, Doamne ferește, și se petrece? Se duce? Eu ce mă fac?”. Și atunci se așeză la căpătâiul ei și nu se mai depărtă nicio clipă, decât numai pentru nevoile trupului – fără să mănânce, fără să bea... Iar acum? Acum jupânesei i s-a limpezit mintea, grăiește legat, lămurit... Și încă ce grăiește? Așa să grăiască, logofătul n-a văzut-o nicidecum. El nici bănuia măcar că ea ar putea să-și pună asemenea întrebări mari ca asta: „Au drept ne-am trăit viața?”. De parcă ar și fi încheiat-o cu viața asta și rămânea numai să lămurească un singur lucru: de-o au trăit cu dreptate... Apoi se plânse de lipsa norocului, care lucru îl punea în legătură cu viața lor a amândurora și a copiilor lor...

— Nu l-am avut, Mironașcule. Ni s-a părut numai că l-am avea...

Aici logofătul repezi fruntea în sus, uitând că are în față un om bolnav, mai bine zis, lăsându-se cuprins și dus de suferință:

— He, că..., vru să zică: „Mare ai mai grăit-o!” – adică prostia – dar se opri la vreme și o întoarse: Că alții, crezi, au avut mai mult noroc de acela? Cam la toți li s-a dat deopotrivă... Așa-i la Țara noastră a Moldovei – fiecare cu nenorocul lui. Norocoși nu prea văd... vremea de la urmă... Țara ni-i toată năpăstuită și nenorocită... Ce să mai grăim de noi și să cerem ceva mai bun... Numai de se schimbă vremile și se îndură bunul Dumnezeu de noi...

— Mironașcule! strigă Ilinca jupâneasa, ridicându-se în capul oaselor. Mironașcule!

Glasul ei răsună speriat, foarte speriat, de tocmai se îngrozi și logofătul auzind-o grăind așa.

— Ce-i? Ce s-a tâmplat? Ce-ai văzut?
— Vino la mine, Mironaşcule. Vreau să te simt lângă mine...
Logofătul se ridică de pe scaun și se apropie de jupâneasă:
— Iaca... Lângă tine sunt... Ce-i cu tine? Liniștește-te,
Ilincuță dragă.

Ochii femeii erau mari, plini de groază:

— Uite-i c-au venit... Au dat năvală în casa noastră... Niște oameni îmbrăcați în mantii negre... Cu obrăzare negre... Poartă săbii lucitoare în mâini... Ce-i asta, Mironaşcule?

Așa de speriat îi fu glasul, încât Miron simți un sloi de gheață în spate. Se întoarse, fără se vrea, și se uită la ușă:

— Dar nu-i nimeni... Ți s-a năzărit, Ilincuță... Nu-i nimeni... Liniștește-te... Ce-i cu tine?

Jupâneasa răsufla adânc, des, greu, înăbușit. Miron îi luă capul la pieptul său, îi mângâie părul cărunt, simți fruntea ei arzândă. Zise:

— Ei, vezi – iaca nu-i nimeni. Eu sunt cu tine. Sunt aici, lângă tine...

— Dar inima ta, Mironaşcule... De ce bate așa tare inima ta, Mironaşcule? Te-ai speriat și tu, Mironaşcule. De ce zici că nu-i nimeni? Eu simt că ei sunt aici, aproape... Dau să intre... Numai că așteaptă să adorm eu... până adorm eu...

— Iaca, chiar ai face bine să te culci, să te hodinești, îngână cu glas moale și blând logofătul. Zău, adormi și ai să vezi că o să ți se facă ușor, ușor și bine.

— Dacă adorm eu, ei dau năvală și te iau pe tine. Te iau și te duc...

— Ce găiești, Ilinco? Cine să mă ia și unde să mă ducă?

— Da, da, da... Dacă am s-adorm eu...

— Ei, atunci lasă. Mai stai așa... Să stăm amândoi...

Ilinca își desprinsese capul de la pieptul logofătului, se uită o bucată de vreme lung, lung în ochii lui, apoi se lăsă pe căpă-